

La geografia

a l'obra de

↳ Baldiri Reixac ↳

ANNA RIBAS :: JOSÉ LUIS VILLANOVA

«Una de les ciències molt útils i delectoses que los minyons deuen aprendre és la geografia, perquè per la geografia un home és de tots los països i com si hagués anat per lo món, perquè, primerament, sap on estan situats los regnes, províncies, ciutats, viles i llocs; segonament, sap quina llengua se parla; tercerament, sap de quina religió són i quins costums observen. Finalment, per la geografia un sap l'extensió, poder i grandesa que tenen los regnes, províncies, ciutats, viles i llocs, i la distància que hi ha d'un a l'altre, i les coses meravelloses que s'entren en ells, lo que sens dubte és molt delectós a l'esperit humà i molt necessari a los que han de viatjar lo món, o sia per llurs negocis e interessos, o sia per anar a fer les missions, o sia per conquistar algun regne o província.»

Amb aquestes paraules inicia Baldiri Reixac el capítol dedicat a la geografia, dins el segon volum de les seves *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*. Un capítol que, per cert, ocupa, gairebé, la meitat de les pàgines del volum; pràcticament la mateixa extensió que les matemàtiques, la lògica i la física juntes, les altres matèries desenvolupades en l'obra.

La «ciència geogràfica»

No pot menys que estranyar-nos, almenys en un primer moment, que Reixac decidís incloure un gran capítol dedicat enterament a la «ciència geogràfica» en aquesta obra pedagògica de mitjan del segle XVIII, en la qual el nostre autor, com assenyalen Salomó Marquès i Albert Rossich, va estar treballant des de l'any 1745 al 1759, com a mínim. Per aquells anys la geografia no es pot considerar com una ciència (malgrat les aportacions realitzades per Varenius, el segle anterior, a la seva obra *Geographia Generalis* (1650), on considera la geografia,

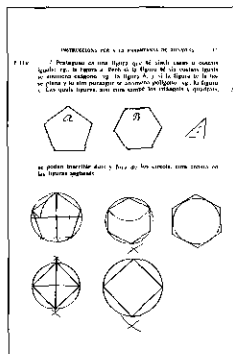
per primera vegada, com una ciència independent amb uns objectius i una metodologia propis), sinó que s'identifica amb un saber enciclopèdic i descriptiu sobre els països de la terra. L'adopció d'aquesta perspectiva no va ser aliena als corrents intel·lectuals de l'època, en un moment en què el coneixement, les qüestions culturals i el medi són tractats amb més meticulositat i penetració que mai. Cal recordar que, al segle XVIII, els treballs dels grans pensadors naturalistes (Linneo, Buffon, Bernardin de Saint Pierre, etc.) van assolir un gran èxit i, a més, aquests van ser els anys en què es començaren a publicar vastes enciclopèdies —*Dictionnaire de Trévoux* (1704), *Cyclopaedia* de Chambers (1728) o l'*Encyclopédie*, el primer volum de la qual va aparèixer l'any 1715—, les quals contenien els coneixements acumulats fins llavors.

Si la geografia encara no era considerada com un saber científic i, per altra banda, tampoc existien —o almenys no es coneixen, com comenten els editors— plans d'estudis que emmarquessin el treball dels mestres de primeres lletres, podem interrogar-nos, perquè Reixac atorga tal importància a aquesta matèria que, per altra banda, no serà obligatòria en el sistema educatiu fins a final del segle XIX.

La raó d'incloure un gran capítol enterament dedicat a la geografia és, abans de tot, per l'interès pedagògic i formatiu que té per als infants. «Per la geografia un home és de tots els països i com si hagués anat per tot lo món...» diu Reixac. La geografia és, per tant, una disciplina que permet adquirir conceptes i sentiments molt profitosos per a la formació del caràcter de la persona i que han d'ajudar l'infant a ser un ciutadà del món.

Una geografia descriptiva

Però també, com descriu a continuació, és conscient de la importància que està prenent la geografia per «los que han de viatjar lo món» per interessos comercials, militars, religiosos i/o polítics. En aquesta època, la geografia comença a ser

una disciplina al servei dels interessos expansionistes i colonitzadors dels països europeus; existeix una forta demanda social per part de la burgesia pel coneixement dels països colonials, amb la finalitat d'incrementar els intercanvis comercials i difondre tant la producció industrial com la cultura europea. La geografia es troba en plena fase de recopilació i descripció de la informació sobre l'espai terrestre, obtinguda mitjançant els viatges d'exploració iniciats a final del segle XV, i que amb els de James Cook, realitzats a la segona meitat del XVIII, arribaran al seu zenit, i proporcionaran una visió de la Terra com una realitat total i única. En aquest sentit, poden citar-se les nombroses geografies renaixentistes o les grans produccions cartogràfiques de Delisle, Bourignon d'Anville, etc., elaborades al segle XVIII. Quasi un segle i mig més tard, el gran geògraf alemany Freiderich Ratzel, fent referència a la utilitat de la ciència geogràfica, definirà molt bé aquesta altra vessant de la geografia de la qual ja ens parla Reixac: «tot aquell que actua sobre els pobles ha de patir també l'acció d'aquests pobles. I aquestes reaccions començaran ja en la mateixa preparació necessària per a tal fi, ja que per a poder actuar sobre els pobles cal conèixer-los. Cal, almenys, conèixer llur llengua i amb la llengua llur forma de pensar; però, a més, és necessari aprendre el coneixement de la situació geogràfica i el clima, els seus costums i llurs usos del poble amb el que es vol entrar en relació d'intercanvi. Hem deixat enrera els temps que els mer-

cadere comerciaven mitjançant l'interpret (...). Sense deixar-se influenciar per les teories, els comerciants alemanys han començat, des de fa temps, a fer allò que dictava el bon sentit: han començat a estudiar països i pobles, i a aprendre llur llengua». En tot cas, Reixac és conscient que aquesta no és, exactament, la geografia que «ha de

servir per los minyons que tenen la capacitat petita» sinó aquella que sigui «deleitós a l'esperit humà» dels seus minyons.

La geografia de Baldiri Reixac és, per damunt de tot, una geografia corogràfica. És a dir, una geografia descriptiva, inventariativa; un saber no científic, acumulatiu i enciclopèdic, però molt útil i utilitzat, amb què es pretén donar el màxim d'informació dels països que es coneixen d'acord amb un esquema corogràfic característic de les obres geogràfiques de l'època. Reixac divideix el món en cinc parts: Europa (a la que dedica 106 pàgines), Àsia (39 pàgines), Àfrica (35 pàgines), Amèrica (16 pàgines) i Terres Polars (7 pàgines), de cada una de les quals descriu, en alguns casos amb més detall que altres, els països o parts d'aquests països que les formen. Es descriuen de forma més o menys ordenada i amb més o menys profunditat, la localització geogràfica de cada país i les parts en què es divideix, els seus límits, l'extensió, les activitats econòmiques que s'hi fan, els rius principals, la religió, el caràcter de la gent, el grau de salubritat del medi, etc.

127

GEOGRAFIA

Una de las scièncias molt útils y deleytosas que los minyons deuhan apèndrer és la geografia, perquè per la geografia un home és de tots los païssos y com si hagués anat per tot lo món; perquè, primerament, sab abont estan situats los regnes, províncias, ciutats, vilas y llochs; segonament, sab quina llengua se parla; tercerament, sab de quina religió són y quins costums obsèrvan. Finalment, per la geografia un sab la extensió, poder y grandezza que ténan los regnes, províncias, ciutats, vilas y llochs, y la distància que hi ha de un a l'altre, y las cosas marevellosas que se ençontran en ells; lo que, sens dupte, és molt deleytós a l'esperit humà y molt nessessari a los que han de viatjar lo món, o sia per llurs negocis e interessos, o sia per anar a fer las missions, o sia per conquistar algun regne o província.

Però per quant esta geografia solament ha de servir per los minyons, que ténan la capacitat petita, nos cenyirem a las cosas més notables y nos proporcionarem a sa capacitat tant que porem. Y per proçehir ab la major claredat possible dividirem lo món en sos regnes, los regnes en sas províncias y las províncias en las ciutats y vilas més principals. Però antes de entrar a tractar en particular / de alguna d'estas cosas és precís explicar alguns termes que se usan en la geografia.

Explicació de alguns termes

Isla: És una terra tota circuida de aygua. 25

Península: Es una terra que està tota circuida de aygua menos de una part que se anomena istmo.

Estret: Es un lloch en què lo mar passa entre terras molt vehinas: vg., lo estret de Gibaltar.

Golfo: Es una part o bras de mar que entra dins de terra en què l'aygua està com en una bassa. 30

Cap, o promontori: Es una punta de terra que entra dins del mar ab elevació.

142 INSTRUCCIONS PER A LA ENSENYANSA DE MINYONS

DE LA EUROPA

Europa és una de las quatre parts principals de la terra, la més fèrtil y abundant de tot gènero de grans, vins, oli y herbas, y la més florida de hòmens doctes, en tot gènero de scièncias y arts; y la més respectable per los innumerables sants que ha produït en tot gènero de virtuts.

Las parts més principals de Europa són dotze, que són:

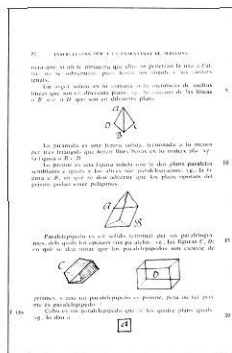
- 1, Portugal, que té per capital a Lisboa;
- 2, Espanya, que té per capital a Madrit;
- 3, França, que té per capital a París;
- 4, la frontera de França per la part de Alemanyia, que conté los Païssos Baixos, la Lorena, la Helvècia o los esguizaros y la Saboya;
- 5, Itàlia, que té per capital a Roma;
- 6, Alemanyia, que té per capital a Viena;
- 7, Dinamarca, que té per capital a Copenhaguc;
- 8, La Suèzia, que té per capital a Stokolmo;
- 9, la Pòldnia, que té per capital a Cracòvia o Varsòvia;
- 10, part de Turquia, que té per capital a Constantinobla, / perquè la demés Turquia pertany part a Assia y part a Africa;
- 11, la Moscòvia, que té per capital a Moscú;
- 12, Inglaterra, que té per capital a Londres.

DE PORTUGAL

Lo regne de Portugal està situat al costat occidental de ia regió de Espanya, de la qual en temps antich fou una província, però havent (en lo sigle dotzè o en los anys de nostra salut 1100) Enrich de Borgonya, nèt de Roberto, rey de França, tret los moros de Portugal, ne fou coronat rey; y per rey propi foren governats los portugueses fins lo any 1581, en què, no tenint rey y estant los grandes de Portugal molt discordes entre si sobre la elecció de rey, Phalip segon de Espanya envià a Portugal lo duch de Alba ab una armada poderosa, ab què restaren los portugueses obligats a regonèixer per son rey a Phalip segon. Però, / estant Phalip quart ocupat en la defensa de Cathalunya en lo any 1640, los portugueses, per estar molt descontents del govern del rey de Espanya, proclamaren en lo primer de dezembre per son rey al duch de Bragansa, al qual pertanyia lo trono per ser lo més pròxim parent de la sanch real; el qual no solament restà rey del

Resposta als interrogants

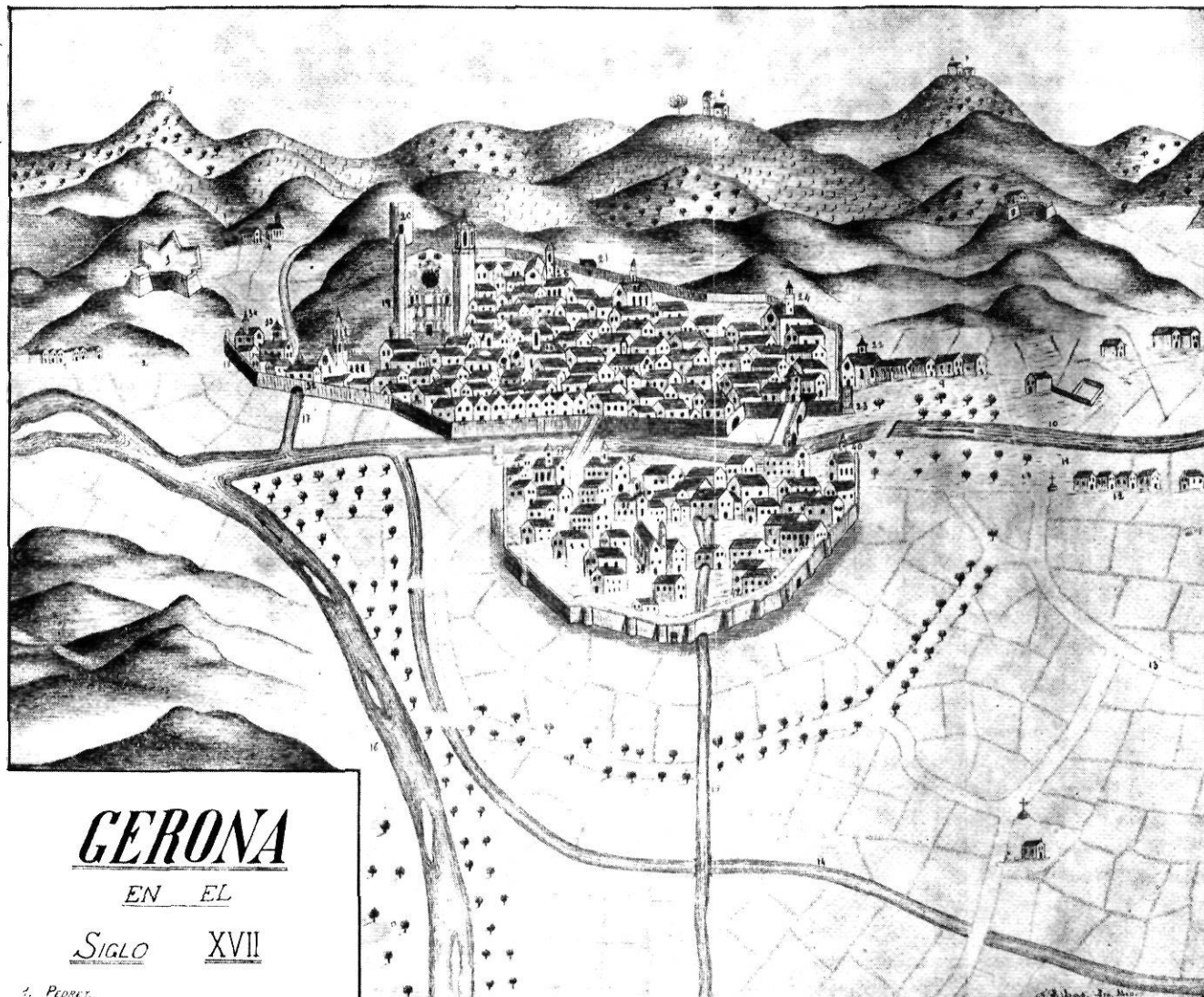
La preocupació d'aquesta geografia corogràfica és, doncs, la de recollir la màxima informació possible sobre cada país, una informació en alguns casos excessiva si pensem que es tracta d'una obra dirigida a l'ensenyament dels minyons i malgrat l'afirmació del mateix Reixac quan diu que «nos cenyirem a las cosas más notables y nos proporcionarem a sa capacitat tant que porem». És a dir, Reixac intenta respondre els interrogants que preocupen la persona i, sobretot, l'escolar, respecte al coneixement d'un país determinat. Alguns d'aquests

interrogants, que es van repetint al llarg del treball, obeeixen a la mateixa idiosincràsia de l'època en què fou escrita l'obra i al context socioeconòmic dominant. Comentarem a continuació alguns dels que ens semblen més interessants.

En primer lloc, el grau de fertilitat de les terres de cada país porta a parlar de «terrenos bastant fèrtils» o de «terres incultes i malsanes». En segon lloc, les facilitats comercials, sobretot dels països més llunyans («Los del Japon no fien dels estrangers, por lo que no deixen entrar en sos ports alguna embarcació estrangera sinó dels holandesos, pero sens donar-los llibertat de vendre a son gust

GERONA HISTORICA (PLA I CARGOL)

GERONA

EN EL

SIGLO XVII

1. PEDRER. 2. CAMINO DE FRANCIA. 3. FUENTE DE MONJUICH. 4. SAN DANIEL. 5. - MIGUEL. 6. CASA ESTELA. 7. VIRGEN DE LOS ANGELES. 8. FUENTE DE CAPUENAS. 9. CALLE DEL CAMPEN. 10. RIO OBAR. 11. PASEO DE LA RULLA. 12. CALLE DE LA RULLA.	13. CAMINO DE BARCELONA. 14. RIO GUER. 15. CANAL DE AGUA PARA LOS MEDICOS. 16. RIO TER. 17. RIO GALLIGANS. 18. PUERTA DE FRANCIA. 19. PUERTA DE SAN CRISTOBAL. 20. TORRE GIRONELLA. 21. PUERTA DEL SOCORRO. 22. IGLESIA DEL CAMPEN. 23. JORRAL DEL CAMPEN. 24. CONVENTO DE LA MERCED. 25. MONJAS BUENAS. 26. SANTO DOMINGO. 27. SAN JOSE. 28. PADRES JESUITAS. 29. CAPUENAS. 30. CALEDONAL. 31. SAN NARCISO. 32. MONJAS CAPUENAS. 33. SAN PEDRO. 34. SANTA LUCIA. 35. SAN AGUSTIN. 36. MONJAS FRANCISCANAS. 37. BERNARDAS. 38. MERCEDES. PARRROQUIA. 39. FRANCISCANOS. 40. MINIJOS. 41. HOSPITAL. 42. TROPICIO.

La Girona del segle XVII en un gravat de finals del segle XVIII.

